

Czacharowski, Antoni

Ze studiów nad strukturą społeczną mieszczanstwa toruńskiego na przełomie XIV-XV w.

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 9 (58), 89-97

1973

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zakład Historii Średniowiecznej

Antoni Czacharowski

ZE STUDIÓW NAD STRUKTURĄ SPOŁECZNĄ MIESZCZAŃSTWA TORUŃSKIEGO NA PRZEŁOMIE XIV/XV W.

Zarys treści. Dotychczasowe studia nad składem społecznym miast hanzeatyckich. Toruńskie księgi miejskie. Wykaz mieszczan toruńskich z 1398 r. Podział mieszczan według zawoźności. Struktura zawodowa mieszkańców Torunia. Dalsze możliwości badawcze.

Wśród licznych problemów podejmowanych obecnie przez badaczy dziejów miast niepoślednią rolę odgrywają studia nad składem społecznym mieszczanstwa. Szczególnie interesujące są dla nas wyniki badań nad społeczeństwem miast hanzeatyckich, a zwłaszcza wendyjskich i pruskich. Dzięki pracom J. Schildhauera, K. Fritze, A. v. Brandta, oraz E. Cieślaka i H. Samsonowicza otrzymaliśmy dość szeroką podstawę do badań porównawczych, a także wiele cennych doświadczeń metodycznych¹. Możliwości analizy struktury społecznej miast średniowiecznych są uzależnione od ro-

¹ J. Schilhauer, *Soziale, politische und religiöse Auseinandersetzungen in den Hansestädten Stralsund, Rostock und Wismar im ersten Drittel des 16. Jahrhunderts*, Weimar 1959; tenże, *Sozialstruktur der Hansestadt Rostock von 1378—1569*, Hansische Studien, Berlin 1961, s. 341—353; K. Fritze, *Die Bevölkerungstruktur Rostocks, Stralsunds und Wismars am Anfang des 15. Jh., Versuch einer Sozialstatistischen Analyse*, Greifswald — Stralsunder Jahrbuch, 4/1964, s. ; tenże, *Am Wendepunkt der Hanse, Untersuchungen zur Wirtschafts — und Sozialgeschichte der wendischen Hansestädte in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, Berlin 1967; A. v. Brandt, *Die Lübecker Knochenhauerafstände von 1380/84 und ihre Voraussetzungen*, Zeitschrift des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertums-kunde, 39/1959, s. 123—202; E. Cieślak, *Walki ustrojowe w Gdańsku i Toruniu oraz w niektórych miastach hanzeatyckich w XV w.*, Gdańsk 1960; H. Samsonowicz, *Nowe kierunki badań nad dziejami Hanzy*, Kwartalnik Historyczny, 68/1961, s. 403—421; tenże, *Zagadnienia demografii historycznej regionu Hanzy w XIV—XV wieku*, Zapiski Historyczne, 28/1968, s. 523—555; tenże, *Późne średniowiecze miast nadbałtyckich*, Warszawa 1968.

dzaju i ilości zachowanych źródeł. Bardzo przydatnym materiałem źródłowym, dla tego typu badań, są księgi podatkowe, tzw. rejestry szosu. Zachowały się one jednak tylko w nielicznych miastach hanzeatyckich. Najbogatszy zestaw rejestrów szosu posiada Rostock. Pierwsza fragmentarycznie zachowana księga podatkowa tego miasta pochodzi z lat 1342—1343, a od 1378 r. aż do końca XVI w. ocalały wszystkie rejestry szosu. Tak kompletnego zbioru ksiąg podatkowych z tego okresu prawdopodobnie nie posiada żadne inne miasto hanzeatyckie. Księgi te zawierają imienne wykazy wszystkich mieszkańców miasta zobowiązanych do płacenia szosu, spisanych w kolejności zamieszkiwania wzdłuż poszczególnych ulic. Zobowiązani do płacenia podatku byli wszyscy mieszkańcy posiadający prawo obywatelskie. Wykazy podatkowe nie wymieniają więc w zasadzie tych stałych mieszkańców miast, którzy nie posiadali prawa miejskiego, a więc: czeladników, uczniów, służbę, pracowników najemnych, żebraków i innych, którzy nie mieli własnego majątku. W ten sposób spisy podatkowe pomijają znaczną część społeczeństwa miejskiego — biedotę, która stanowiła np. w Hamburgu w 1451 r. 16% ludności, w 1487 r. — 20%, a w 1538 r. — 24%. Stwierdzono, że w miastach nadbałtyckich na przełomie XIV/XV w. jedynie około 20% mieszkańców posiadało prawa miejskie². Spisy podatkowe, mimo że dostarczają cennych informacji o strukturze majątkowej ludności posiadającej prawa miejskie, jednak na ogół nie informują nas o zawodach wykonywanych przez poszczególnych obywateli. Strukturę zawodową mieszkańców miast musimy więc odtworzyć w oparciu o inne typy źródeł — przeważnie mniej kompletne i mniej wiarygodne niż rejestry szosu.

W związku z pracami nad nową monografią Torunia powstała konieczność zajęcia się strukturą społeczną tego miasta w średniowieczu. Problem ten w dotychczasowych pracach traktowany był marginesowo. E. Cieślak najbardziej wszechstronnie scharakteryzował stosunki społeczne w Toruniu i w Gdańsku w XV w. Podjął on m. in. również próbę obliczenia ilości mieszkańców Torunia w połowie XV w. W oparciu o spis podatkowy dla Nowego Miasta Torunia z 1454/1455 r. szacuje on, że Nowe Miasto liczyło wówczas 1726 mieszkańców, Stare Miasto 4195, a przedmieścia 3245 mieszkańców. Razem szacuje ludność całego Torunia w połowie XV w. na 10—11 tys.

Wydaje się jednak, że obliczenia E. Cieślaka wymagają rewizji, gdyż w zbyt niskim stopniu (10%—20%) uwzględnił on ludność nie płacącą podatku³. Zarówno E. Cieślak, jak i inni badacze, dotąd nie próbowali od-

² H. Samsonowicz, *Późne średniowiecze...*, s. 99, 104 i n.

³ E. Cieślak, op. cit., s. 160 i n; por. H. Samsonowicz, *Zagadnienia demografii...*, s. 531 n.

tworzyć struktury majątkowej i zawodowej, mieszkańców Torunia na przełomie XIV/XV w. — mimo iż zachowany materiał źródłowy dla tego okresu jest stosunkowo bogaty. Zachowały się mianowicie z końca XIV w., oprócz licznych dokumentów i listów, niezwykle przydatne dla tego typu badań księgi szosu, czynszów i cła funtowego. Ostatnie z tych źródeł wykorzystał K. O. Ahnsehl do badań nad handlem toruńskim w drugiej poł. XIV w.⁴ Równocześnie zebrał on wiele dodatkowego materiału obrazującego kupiectwo toruńskie w tym okresie. Praca ta posiada więc dużą przydatność do dalszych badań nad społeczeństwem średniowiecznego Torunia. Spośród ksiąg czynszu opublikowano tylko najstarsze z pierwszej połowy XIV w. Cztery dalsze księgi czynszowe z drugiej połowy XIV w. są dotąd nieopublikowane⁵. Bogaty, a nie wykorzystany dotąd materiał do badań nad strukturą społeczną zawierają najstarsze księgi ławnicze Starego i Nowego Miasta Torunia⁶. Są one wprawdzie mało przydatne do badań statystycznych, gdyż ukazują tylko część mieszkańców miasta występujących przed sądem ławniczym głównie w sprawach majątkowych, jednak księgi te znakomicie wzbogacają obraz społeczeństwa uzyskany na podstawie lakonicznych rejestrów podatkowych i czynszowych. Najcenniejsze dla naszego tematu, spośród wymienionych wyżej ksiąg miejskich, są rejestry szosu płaconego przez mieszkańców Starego Miasta Torunia w latach 1394—1398⁷. Księgi te są dotąd nieopublikowane i tylko nieliczni badacze z nich korzystali. Na podstawie m. in. księgi szosu z 1394 r., G. Bender, S. Kujot i K. Górski badali stosunki narodowościowe Torunia⁸. Do problemu tego trzeba będzie powrócić w trakcie dalszych kompleksowych badań nad ludnością Torunia. Re-

⁴ K. O. Ahnsehl, *Thorns Seehandel und Kaufmannschaft um 1370*, Marburg/Lahn 1961.

⁵ *Die ältesten Zinsregister der Altstadt Thorn*, wyd. F. Prowe, *Mitteilungen des Coppersnicus Vereins*, 39/1931, s. 155—174; *Wykaz czynszów Starego Miasta Torunia z lat około 1330*, wyd. T. Trzebiński, *Zapiski TNT*, 10/1937, s. 186—196; WAP Bydgoszcz, O. T. w Toruniu (dalej cyt. Arch. Tor.), sygn.: Kat. II, III, 63, 71, 72. Por. również H. Piskorska, *Materiały do badań ludnościowych w Archiwum miasta Torunia*, *Zapiski TNT*, 10/1937, s. 6 i n; K. Ciesielska, *Materiały źródłowe do dziejów Torunia do roku 1410 w archiwum toruńskim*, *Zapiski TNT*, 20/1955, s. 397 i n.

⁶ *Liber scabinorum veteris civitatis Thorunensis 1363—1428*, wyd. K. Kaczmarczyk, Toruń 1936. *Księga Ławnicza Nowego Miasta Torunia*, wyd. K. Ciesielska, Toruń 1973 r.

⁷ Arch. Tor., sygn. Kat. II, III, 69, 70.

⁸ G. Bender, *Nationalität von Thorn und Umgegend im 15-ten Jahrhundert*, *Mitteilungen des Coppersnicus Vereins*, 3/1881, s. 89—95; S. Kujot, Toruń, 1884, s. 13—15; K. Górski, *Historia polityczna Torunia do roku 1793*, [w:] *Dzieje Torunia*, Toruń 1933, s. 42 i n.

jestry szosu są źródłem trudnym do wykorzystania w postaci rękopisu, gdyż zawarte w nich imiona i nazwiska (lub przezwiska) są przeważnie przekreślone i przez to bardzo nieczytelne. Dlatego też jednym z najpilniejszych zadań jest przygotowanie tych źródeł do druku. Dzięki pomocy Towarzystwa Naukowego w Toruniu rozpoczęto już kopiowanie księgi szosu z 1394 r. Należy również opublikować pozostałe księgi miejskie z przełomu XIV i XV w., by w ten sposób nie tylko stworzyć nowoczesną podstawę do dalszych badań nad dziejami naszego miasta, lecz również umożliwić wykorzystanie cennych zasobów toruńskiego archiwum dla szerszych studiów nad mieszczaństwem tego okresu.

Oprócz wymienionych źródeł bardzo przydatny do studiów nad strukturą ludnościową jest, opublikowany przez K. Ciesielską, wykaz mieszczan toruńskich zobowiązanych do wspomagania Krzyżaków w 1398 r. podczas ich wyprawy na Gotlandię⁹. Z wykazu tego wynika, że miasto planowało wysłanie na wyprawę 197 zbrojnych i 185 koni. Ciężar ten rozłożono na mieszkańców miasta zapewne według ich zamożności. Rejestr opublikowany przez K. Ciesielską zawiera imienny wykaz osób, lub wlicza cechy rzemieślnicze, które zobowiązane były do odpowiedniego współudziału w wysłaniu toruńskiego kontyngentu na wyprawę gotlandzką. W tym miejscu nie interesują nas militarne i polityczne aspekty tej wyprawy¹⁰, lecz tylko informacje o strukturze majątkowej i zawodowej ludności Torunia. Zakładając, że ciężary wojskowe rozłożono na mieszkańców miasta zależnie od ich zamożności, to analiza tego wykazu powinna nam ukazać wierny obraz wewnętrznego podziału najzamożniejszych grup społeczeństwa toruńskiego w końcu XIV w. Ilustruje to tab. 1, w której dla uproszczenia dalszej analizy proponuję podział wszystkich mieszczan wymienionych w wykazie na cztery grupy, według ilości obciążeń wojskowych i tym samym — zapewne według zamożności.

Pierwsza z wymienionych tu grup jest stosunkowo nieliczna, składa się ona przede wszystkim z osób najzamożniejszych, które wysyłały po 2 pancernych i 2 konie na wyprawę — są to: Ditrich Rodenberg, Mikołaj Grosse i Gottke Rebber. Z całą pewnością zaliczyć tu możemy również Jana von Hove, który także wystawiał 2 zbrojnych i 2 konie, jednak

⁹ K. Ciesielska, *Wykazy mieszczan toruńskich zobowiązanych do udziału w wyprawach krzyżackich na Gotlandię w latach 1398—1408*, *Zapiski Historyczne*, t. 32, 4/1967, z. 4, s. 79—98. Autorka nie wyjaśnia czy wykaz ten obejmuje cały Toruń, czy tylko jedno z dwu miast. Wiele wskazuje na to, że jest to wykaz mieszkańców Starego Miasta Torunia.

¹⁰ Przedstawił je obszernie F. Benninghoven, *Die Gotlandfeldzüge des Deutschen Ordens 1398—1408*, *Zeitschrift für Ostforschung. Länder und Völker im östlichen Mitteleuropa*, Jahrg. 13 Marburg/Lahn 1964, H. 3, s. 421—477; por. recenzję Z. Nowaka w *Komunikatach Mazursko-Warmińskich*, 1/1965, s. 124—128.

Tabela 1

Mieszczanie toruńscy zobowiązani do wystawiania zbrojnych i koni na wyprawę w 1398 r.
(na podstawie imiennego wykazu opublikowanego przez K. Ciesielską)

	Po 2 panc. i 2 konie wystawiają:	1 pancernego i 1 konia wystawiają:										Obciążenie niedokładnie sprecyzowane	Razem
		1	2	3	4	5	6	9	10	11 i więcej osób			
Ilość mieszczan:	4	80	88	72	12	25	12	18	20	110	?	441	
W tym członków rady i ławy:	1	22	5	—	—	—	—	—	—	—	—	28	
Ilość pancernych i koni:	10	80	44	24	3	5	2	2	2	8	6	186	
Grupa zamieszkałości:	I		II					III		IV			
Liczoność grup:	84		160					87		110	—	—	

„cum suis”, więc zapewne wraz z najbliższymi krewnymi. Ditrich Rodenberg był dowódcą wojskowym. Mikołaj Grosse to bliżej nieznany kupiec, natomiast Gotke Rebber należał do najzamożniejszych kupców toruńskich, był rajcą i sześciokrotnie burmistrzem. Jan von Hove to kupiec — przedstawiciel znanej toruńskiej rodziny patrycjuszowskiej. Ponadto do tej grupy zaliczyć należy dalszych 80 mieszczan, którzy dostarczali Krzyżakom na wyprawę po jednym pancernym na koniu. Byli to przeważnie zamożni kupcy, a wśród nich liczni członkowie rodzin patrycjuszowskich. Obok nich wymienieni są tu jednak również: Jekel ry-marz, „Claus goltsmit” i krawiec Gotschalk, a więc zapewne najzamożniejsi rzemieślnicy i karczmarz Alde Grimmer.

Druga grupa jest najliczniejsza — obejmuje 160 nazwisk. Należą do niej ci wszyscy, którzy we dwóch lub trzech wspólnie wystawiali pancernego konia. Oprócz dużej liczby mniej zamożnych kupców są tu również bogaci rzemieślnicy: 1 konwisarz, 1 kowal, 1 złotnik i 1 płatnerz oraz 19 spośród 59 karczmarzy.

W trzeciej grupie, w której na wystawienie jednego pancernego i konia składało swe oszczędności od 4 do 10 mieszczan, zdecydowanie przeważają rzemieślnicy i karczmarze. Spośród rzemieślników do tej grupy należą: kuśnierze, rymarze, złotnicy, szklarze i konwisarze oraz niektórzy zamożniejsi piekarze.

Ostatnią, czwartą grupę tworzą mniej zamożni rzemieślnicy, wśród których 110 osób imiennie wyliczono, a wśród nich: pozostałych piekarzy, kołodziejów, paśników, a ponadto 26 kramarzy, spośród których połowa wysyłała wspólnie na wyprawę tylko jednego pancernego — bez konia. Grupa ta była w rzeczywistości liczebnie znacznie większa, gdyż należeli do niej przedstawiciele wielu rzemiosł, którzy nie zostali imiennie wilczani.

Na końcu tego wykazu raz jeszcze wymieniono wszystkie rodzaje rzemiosł, które zobowiązane były dostarczyć odpowiedni kontyngent na wyprawę gotlandzką, oraz podano wysokość ich obciążeń. Członkowie wyliczonych tu 25 rzemiosł (cechów?) dostarczali, według tego zestawienia łącznie 29 pancernych i 3 konie. Łatwo zauważyć tu pewne niejasności i rozbieżności cyfrowe między tym sumarycznym zestawieniem, a powyższym szczegółowym wykazem, jednak mimo to otrzymujemy bardzo interesujące dane o liczebności i pozycji ekonomicznej poszczególnych rzemiosł. Dodać również należy, że część rzemieślników z nieznanymi bliżej przyczyn zwolniona była od partycypowania w tym kontyngencie wojskowym. W osobnym zestawieniu wyliczono, że na wyprawę nie wysłali zaciężnych m. in.: „dy kemmer, gropingisser, cuppersmede, permynthirer, worczener, mattenbinder, dy schifflute, dy muwerer”. Z tego wynika, że

oprócz rzemieślników wyliczonych imiennie w naszym wykazie była duża ilość osób uprawiających bardzo wyspecjalizowane zawody. W wykazie naszym występuje ponad 40 różnych specjalizacji rzemieślniczych. Uwzględniając również inne źródła można stwierdzić, że w Starym Mieście Toruniu na przełomie XIV/XV w. było łącznie ponad 90 takich specjalizacji zawodowych. Stare Miasto Toruń było więc nie tylko dużym centrum handlowym, ale również ośrodkiem bardzo rozwiniętej i wyspecjalizowanej produkcji rzemieślniczej. Można z całą pewnością stwierdzić, że znacznie większa ilość mieszkańców Starego Miasta trudniła się rzemiosłem niż handlem. Z analizy wykazu obowiązków wojskowych mieszczan toruńskich wynika, że ekonomiczna pozycja większości rzemieślników była znacznie niższa niż kupców. Znajdowali się jednak wśród nich tacy, którzy dorównywali majątkiem najzamożniejszym kupcom. Byli to przede wszystkim złotnicy, rymarze i płatnerze, a więc rzemieślnicy, którzy wykonywali usługi dla kupców, dla kościołów i Krzyżaków. Zwłaszcza wyroby płatnerskie i rymarskie były w okresie licznych wypraw wojennych bardzo poszukiwane i drogie. Również kowale, kuśnierze i konwisarze zaliczani byli na ogół do zamożnych rzemieślników.

Tabela 2

Liczebność zawodów w Starym Mieście Toruniu w 1398 r.

Zawody	Ilość imiennie znanych osób	Grupa zamożności
kupcy	około 220	I, II, III - nieliczni
karczmarze	25	I, II, III
kramarze	26	IV
nożownicy	35	IV
kuśnierze	29	III
piekarze	39	III, IV
rymarze	9	II
kołodzieje	12	IV
paśnicy	32	IV

Wśród wyszczególnionych w naszym wykazie zawodów jest stosunkowo duża ilość karczmarzy (55) i piekarzy (39). Warto przede wszystkim zwrócić uwagę na tych ostatnich, gdyż ich ilość wskazuje zazwyczaj na wysokość konsumpcji, a tym samym na liczebność mieszkańców miasta. Jak wiadomo, nie posiadamy źródeł, które by nas w sposób bezpośredni informowały o ilości mieszkańców miast średniowiecznych. Wyżej analizowany wykaz obowiązków wojskowych dostarczył nam wprawdzie wiele bardzo cennych bezpośrednich informacji o liczebności i pozycji

ekonomicznej różnych grup zawodowych, lecz dane te odnoszą się tylko do bliżej nieokreślonej części wszystkich mieszkańców miasta. W tej sytuacji zdani jesteśmy na obliczenia szacunkowe¹¹. Obliczono na podstawie danych z XVII w., że w Roztoce (Rostock) jeden piekarz wytwarzał pieczywo dla 350 konsumentów. Jeżeli przyjmiemy, że wskaźnik ten można zastosować wobec mieszkańców Torunia z końca XIV w., to okaże się, że 39 toruńskich piekarzy mogło wyżywić 13 650 osób. Opublikowany przez K. Ciesielską spis mieszczan toruńskich obejmuje prawdopodobnie tylko Stare Miasto Toruń, który liczyłby według tych obliczeń ponad 13 000 mieszkańców. Piekarze Starego Miasta prawdopodobnie nie żyli mieszkańców przedmieść, gdyż w analizowanym wykazie jest wzmianka o „hokinbecker vor der stadt”, którzy wysyłali na wyprawę 1 pancernego. Przypuszczalnie owi „Hokinbecker” byli dość liczni i tworzyli własną organizację cechową, skoro nakładano na nich wspólne ciężary wojskowe. Źródło nie podaje ilości tych piekarzy więc nie możemy obliczyć liczby mieszkańców przedmieść, którym oni dostarczali pieczywo. Nie znamy również liczby mieszkańców Nowego Miasta Torunia. Ustalanie liczby mieszkańców przy pomocy tylko jednej metody jest bardzo zawodne. W oparciu jednak o wszystkie dane analizowanego tu źródła stwierdzić należy, że przyjmowana dotąd liczba około 10 000 mieszkańców naszego miasta na przełomie XIV/XV w. — wymaga rewizji. Problemem tym pragnę zająć się dokładniej w przygotowywanej obszerniejszej pracy.

Rozpoczęte badania nad strukturą mieszczaństwa toruńskiego przynoszą więc już obecnie sporo nowych informacji nie tylko o warstwie najzamożniejszego kupiectwa, lecz również o szerokiej rzeszy rzemieślników, którzy stanowili gros mieszkańców naszego miasta. Konfrontacja uzyskanych wyników z pozostałymi, nie wykorzystanymi dotąd, źródłami z pewnością wzbogaci naszą znajomość średniowiecznego Torunia i dostarczy nowych danych do dalszych badań nad mieszczaństwem tego okresu.

¹¹ Zob. bliższe informacje o różnych metodach obliczania liczby mieszkańców miast w cennym artykule H. Samsonowicza, *Zagadnienia demografii historycznej regionu Hanzy w XIV—XV w.*, *Zapiski Historyczne*, 28/1963, s. 223 i n.

Antoni Czacharowski

BEITRÄGE ZUM STUDIUM ÜBER DIE SOZIALSTRUKTUR
DER THORNER BÜRGERSCHAFT AN DER JAHRHUNDERTWENDE 14./15.

(Zusammenfassung)

Die Studien über die soziale Struktur der Bürgerschaft nehmen heutzutage eine bedeutende Stellung in der Stadtgeschichtsforschung ein. Die Möglichkeit, eine Analyse der sozialen Struktur in den mittelalterlichen Städten durchzuführen, hängt von der Art und Menge des erhaltenen Quellenmaterials ab. Eine sehr ausgiebige Quelle für derartige Forschungen bilden die sogenannten Schoßregister. Sie sind aber nur in wenigen Hansestädten erhalten geblieben. Sie enthalten meistens wertvolle Angaben über die Vermögensstruktur der Stadtbevölkerung, liefern jedoch keine Informationen über die von den einzelnen Einwohnern ausgeübten Berufe.

In Toruń (Thorn) sind die Schoßregister der Altstadt aus den Jahren 1394—1398 erhalten geblieben. Diese Bücher sind bisher nicht ediert worden und wurden deswegen von nur wenigen Forschern benutzt. Darüber hinaus befinden sich in dem Archiv zu Toruń die Zinsbücher vom Ende des 14. Jahrhunderts, sowie einige Wachstafeln. Mit den bereits veröffentlichten Gerichtsbüchern und Pfundzollregistern ergeben sie eine ausreichende Grundlage für die Studien über die soziale Struktur in Toruń an der Jahrhundertwende 14./15. Außer den erwähnten Quellen ist für derartige Studien das von K. Ciesielska edierte Verzeichnis derjenigen Bürger der Altstadt Toruń, die während des Deutschordenszuges nach Gottland 1398 zu Hilfsleistungen herangezogen wurden. Die militärischen Leistungen wurden auf die Bürger grundsätzlich entsprechend ihrem Vermögensstand aufgeteilt. Daher kann uns heute das erwähnte Verzeichnis ein ziemlich getreues Bild der Vermögensstruktur der wohlhabendsten Gruppen der Thorner Gesellschaft am Ausgang des 14. Jahrhunderts liefern. Es sind ferner in dieser Quelle mehrere wertvolle und genaue Informationen über die Berufsstruktur der Einwohner der Altstadt Toruń zu finden. Die Tabellen I und II geben darüber Auskunft. Aufgrund des in diesen Quellen enthaltenen Materials darf es angenommen werden, daß die bisherigen Vorstellungen über die Einwohnerzahl in Toruń im ausgehenden 14. Jahrhundert revisionsbedürftig geworden sind..

Eine Konfrontation der erwähnten Ergebnisse mit den übrigen bisher nicht ausgenutzten Quellen wird künftig unser Wissen über das mittelalterliche Toruń bereichern und neue Daten für weitere Forschungen über das Bürgertum dieser Zeit liefern können.